

BREŽNEVI LAPSED

SANA VALIULINA

BREŽNEVI
LAPSED

VEENE KEELEST TÕLKINUD
ERLE NÔMM

 TÄNAPÄEV

Originaali tiitel:
Сана Валдулина
Дети Брежнев
Роман

© Сана Валдулина, 2014

Vene keeles on romaan tuntud realkirja «Не боюсь Синей Бороды» all

Eestikeelne tõlge ilmub vastavalt lepingule rahvusvahelise
kirjandusagentuuriga ELKOST

Toimetanud Tiia Penjam
Kujundanud Liis Karu

Tõlge eesti keelde © Erle Nõmm ja Tänapäev, 2018

ISBN 978-9949-85-361-8

www.tnp.ee

Trükitud AS Pakett trükikojas

Pühendan oma vanematele.

Kõik selle raamatu sündmused ja tegelased on välja mõeldud,
mis tahes kokkulangevused reaalsusega on juhuslikud.

ESIMENE RAAMAT

M U S T
K A P T E N

BLUEBEARD

Dearest Judith, are you frightened?

JUDITH

*No, my flowing skirt was tangled,
Something caught the silken flounces.¹*

¹ SINIHABE

Armas Judith, kas sul on hirm?

JUDITH

Ei, mu siidiseeliku volangid siin kinni jäid.

Béla Balázs „Hertsog Sinihabeme loss”

S U V I R U H A S

Kõigepealt oli kapteni naine Erika, silmad түsedas näos eestlase kombel vidus. Ka naine ise oli tüse, tema kandilisel kehal polnud mingeid kurve. Kurvid on linnainimestele, kes õõtsuvad kontsadel ja vänderdavad taguotsaga, mängivad näkineide, et mehi ligi meelitada. Aga meil on siin tormid, liiv, rändrahnud ning suur maja veranda, keldri, kanade ja poisikestega takkapihta – siin ei vänderdata. Viimaks võtame veel seagi, aga näe, mees ei taha, räägib, et sellises majas siga pidada pole kultuurne. Mees teab paremini, tema sõidab meil välismaid pidi, meie elame niigi ära, kurvideta, ega me Marilyn Monroed pole.

Kapteniproua Erika naerab, naerab ka ema, aga tal pole naljakas, ma ju näen. Kapteniproual on rätt peas, et tuul läbi ei tõmbaks, ta tuleb saunast nagu meiegi. Kui mees Hispaaniast tagasi jõuab, paneme duši üles, et oleks kultuurne, aga seni käime saunas nagu kõik, meie pole uhked.

Käed on kapteniproual suured ja punased ning lõhnavad heeringa järele. Ta puhastab tuntud kolhoosis kala. See kolhoos on oma kalakonservidega kuulus üle kogu riigi. Seal on niisugune kala nagu vikerforell, seda kasvatatakse tiikides, aga pärast pannakse õli sisse. Seega ei lõhna kapteniproua käed muide mitte heeringa, vaid vikerforelli järele. Forelli jumaldavad kõik nii väga, et poodides seda

pole. Forell on ju vääriskala, ammugi siis veel vikerforell. Kauplused müügu kilu tomatikastmes. Aga väärilise kala ees peavad mehed kaabut kergitama ja naised kniksu tegema, mis sellest, et kala on konservikarbis. Kapteniproua läheb keema ega naera enam, tal on forelli pärast hing haige, aga ema naeratab salamisi. Ka meie armastame seda forelli väga. Teda tuleb süüa valgel võiga saial ja mitte mingit muud moodi. Ainult lollpead ja pööbel, kes elust midagi ei taipa, söövad vikerforelli musta leivaga.

Astume koos kapteniprouaga künkani, siis keerame meie vasakule, aga tema läheb otse üle silla ja ikka edasi, aina otse ja otse kuni jõuka tänavani. Seal on neil kõigil majades oma vannitoad ning muidugi ka saunad. Saun on pärimus ja hing, aga dušš on kultuur ja mugavus. Kui must kapten Hispaaniast tagasi tuleb, tehakse ka kapteniproua majja eraldi duširuum, nagu peabki olema jõukal tänaval.

Käime Ruhas igal suvel. Esimest korda ma ei mäleta, aga räägitakse, et siis oli juulis olnud selline leitsak, et Valgejõgi – seesama, millest üle viib sild jõukale tänavale ja mereni – oli täiesti ära kuivanud ning suvitajatel polnud kuskil kohta, kus pesta pesu. Ja laudlinu, mida nad toovad spetsiaalselt linnast, mõned isegi Moskvast. Kõik lapsed aga lippasid tänaval paljalt ringi.

Teist korda ma samuti ei mäleta. Olin siis kaheaastane. Meeles on ainult miski soolane ja tühjus ümberringi. Soolane oli vist tatt ja pisarad, aga tühjus oli nagu pimedus, olgugi et mitte pilkane. Mulle räägiti hiljem, et ma olin tookord rannas ära eksinud ning alasti ja ulgudes tükk aega ringi jooksnud, kuni leiti mu ema.

Hiljem, ma ei tea täpselt, millal, ilmus kapteniproua Erika, musta kapteni naine. See kapten hakkaski ehitama maja jõuka tänava lõppu. Selle koha peale, kus rändrahnude taga kasvab vaarikas.

„Kui te järgmisel aastal tulete,“ räägib kapteniproua, „on meil juba dušš ja uus vetsupott, Tšehhi oma, mitte helekollane nagu Nigulitel, vaid helesinine, ja loputuskast on ka helesinine.“

Nigulid on küll eestlased, aga elavad uues alevis Nõukogude tänaval. Neil on telliskivimajas kõigi mugavustega korter. Nüüd ei pea nad enam saunas käima.

Laupäeviti, kui alevis antakse sooja vett, pesevad ennast nende juures isegi mõned puhkajad. Tõsi, meie pole nende pool kunagi käinud, ema räägib, et nad pole meist huvitatud. Nende pool käivad pesemas nende sõbrad, moskvalased Moskva konservidega, näiteks musta kalamarjaga, aga meilt pole midagi võtta. „Me ei ole vaesed,” räägib ema, „me oleme intelligentsed. Meil on teised väärtused, me ei ela ainult leivast.”

„Oi, küll kukkusin unistama helesinisest,” naerab kapteniproua, „aga kes kurke soolama hakkab? Ma pean ju Nigulitest lugu, aga kardan, et nad jäävad siin varsti haigeks, sest mis on eestlane ilma maata? Talle hakkavad kohe kõik nakkused külge, mugavustega korter on ilmaaegne. Kuidas siis jääb, kas tulete järgmisel suvel minu poole vannituba ja WC-d vaatama?”

Ema noogutab, aga ise kehitab õlgu, saa sa temast aru. Kuid kapteniproua on juba kaugel, ta on läinud künkast alla ja astub sillal, nüüd tõuseb nõlvalt jõukale tänavale oma maja juurde, mille esimese korruse on must kapten juba tellisega vooderdanud.

Niisiis ilmus kapteniproua Erika Ruhasse koos selle majaga, keegi meie omadest ei mäleta teda varasemast ega tea, kus ta varem oli elanud, kuigi alev on väike. Aga musta kaptenit pole keegi meie omadest seni näinudki. Kohalikest on vähe kasu, neil on kapteniga omad sotid, too pole ju siinne, vaid saarelt, kus elasid kunagi rootslased ja nüüd on piiritsoon. Millalgi elutsesid seal peale rootslaste ka meresõitjad, sestap oli ta otsustanudki hakata kapteniks, kuival maal on tal lämbe ja ebamugav. Kuivale maale saabub ta ainult maja ehitama ja alati sügisel, et jõuaks enne külmasid. Meist pole siin siis enam kedagi ja nii me teda ei näegi.

„Mis te nüüd, kuidas siis ainult maja ehitama, ta on jõudnud ju kaks lastki teha.” Moskvalased ongi meil sellised, kompleksideta, nimetavad kõiki asju oma nimega, nagu räägib ema.

„Tähendab, peamine tööriist on korras. Tähendab, mehega on kõik kombes.”

Moskvalased teavad üldse kõike paremini, nad elavad ikkagi maailma pealinnas, seda ütleb juba isa. Nemad näiteks teavad, miks kapten on must. „Kas sellel saarel elasid rootslased? Elasid. Need polnud mitte lihtsalt rootslased, vaid rannarootslaste hõim, 11. sajandil toimus neil mingi segunemine adžaaridega, nii et rannarootslastel on juuksed mustad kui varesetiib. Ja mis siin imelikku on? Gruusias elavad ju megrelid, punapäised ja siniste silmadega. Siin on teile kapten, kellel on adžaari must veri. Jõudis kohale?”

Meile jõudis kohale, aga kui ema küsis kapteniproualt (et moskvalastele kohta kätte näidata), kas on ikka nii, siis too ainult mühatas ega kinnitanud Moskva versiooni. Kuid ei hakanud ka eitama. Nii ei teagi keegi peale moskvalaste, miks meest hüütakse mustaks kapteniks.

Kui me läheme kaugemasse metsa mustikale, astume vahel mööda jõukat tänavat. Lihtsalt niisama vahelduseks, aga ka selleks, et vaadata nende suuri maju ja tugevaid seinu. Aedades sirutuvad ülespoole männid ja kased, kõrgemad kui metsas, ning puude vahel ripuvad võrkiiged. Samuti on seal tellisahjud, neis suitsutatakse lesta. Ja justkui laisklevad puidust klapptoolid, kus lesta süüa või päevitada. Veel seisab jõukal tänaval iga maja ees auto. Ja alati parandab või peseb seal keegi seda autot.

Ruhas on ümberringi liiv, tolmu ja kivid ning isegi peatänav, Nõukogude tänav, mis nagu jõgi jaotab Ruha kaheks, eesti ja vene pooleks, on küll asfalteeritud, aga ikkagi tolmune ning seal on augud ja lohud ning see rikub ja määrab autosid väga.

„Soomes pole teedel tolmukübetki ja teed on siledad nagu triigitud, seal on auto paradiis, ainult sõida ja rõõmusta,” räägivad eestlased. „Ja keegi ei sülitata tänavale, kõik sellepärast, et seal on eraomandus.”

Ja millised vaarikad kasvavad jõuka tänava aedades, neid on kilomeetri kauguselegi näha. Metsas on vaarikad veel väikesed ja

hapud, kisuivad suu kõveraks, aga jõukal tänaval on marjad juba mahlast tulvil. Vaarikas on sirutanud oma rasked varred üle traat-aia, ahvatleb, aga meie oleme hambad tangi surunud, kannatame, sest teame: kellel on siin maja, see näeb kõike läbi seinte, aialippide ja tarade.

Üldiselt pole jõukas tänav eriti pikk, aga mööda seda kõnnib kauem kui metsas. Sellepärast, et metsas on kõik selge, seal ajab igaüks oma asja, toetab fütotsönoosi. Männid pillavad teele ja laotavad jalge ette okkaid, aga mändide all saalivad sipelgad, tassivad neid okkaid pesadesse, ülal paneb päike samblasmaragdi särama ja kallab männivaigu õhku laiali, erisugused taimed ja mustikapõõsad hingavad atmosfääri hapnikku, läänes mühab meri ning ajab randa oma liivaseid laineid, toidab maismaad liivaga.

Aga jõukal tänaval on kõik nii salapärane ja üleskiidetud. Sealsed suursugused männid ja õunapuud ja laisklevad toolid ja lestadega ahjud ja saialilled ja karikakrad peenardel ning isegi tühjad klaasid puidust laudadel. Elanikud ise ja nende lapsed on heledapäised, kannavad eri värvi Soome puukingi ja Ameerika teksaseid. Nende roosades kloššpükstes tütreid mängivad murul nukkudega ning nukudki pole tavalised, vaid samuti Ameerika omad, ülbed ja pika kaelaga. Tüdrukud kammivad väikese harjakesega nende päid ja vahetavad neil kogu aeg riideid, et nukud oleksid rahul.

Ja ometi ei jutusta nad jõukal tänaval millestki salapärasest – ma saan ju eesti keelest aru –, vaid räägivad niisama nagu kõik inimesed, hõiguvad aias üksteist, küsivad midagi, karjuvad üksteise peale, aevastavad, sügavad ja litsuvad sääski laiaks, täpselt nagu meiegi.

Mõnda me isegi tunneme. Näiteks Kuljust, ta on selle kooli direktor, kus me puhkame, ning kolis siia alles hiljuti. Alati, kui me tema majast mööda läheme, teretab ta ema. Tõsi, direktori maja ei asu päriselt jõukal tänaval, vaid natuke eemal, Pioneeri tänaval. Varem elas direktor koolis basseini kõrval, aga nüüd ehitab endale maja siia. Kui Kuljus ema näeb, jätab ta kõik kohe sinnapaika, isegi kui peseb autot, ja lippab aia äärde. Ükskord kiirustas ta koguni nii

väga, et ajas ümber ämbri seebiveega. Ema läheb siis näost natuke punaseks, tal on võib-olla ebamugav, et dressipükstes ja valges sär-gikus koolidirektor talle aia ääres lehvitab. Ema räägib, et Kuljus on korralik inimene ja tubli mees. Ükskord hankis ta meile suure klassi asemel, kus puhkab viisteist inimest, kooli ühiselamus väikese ruumi kuuele inimesele. Andis uued välivoodid ja vahetas ära elektri-ripliidi, sest vana ei läinud hästi kuumaks, sellel ei saanud muna praadida ning Jugoslaavia pakisupp Kukeke ei hakanud kuidagi-moodi keema, mistõttu niitnuudlid ragisesid meil hammaste vahel. Ja vastu ei palunud direktor midagi.

Sellepärast ongi nii, et kui me läheneme Pioneeri tänavale, aeglus-tab ema nüüd alati sammu, et Kuljus ei peaks sedaviisi jooksuma. Ema astub ju üldiselt kärmelt, reipal sammul ning kasvatab meidki nõnda. Isa kõnnib veel kiiremini, aga tema saabub Ruhasse ainult nädala-vahetusteks ja sedagi mitte alati, talle meeldib üksi puhkamas käia.

Jõuka tänava nurgale, sinna, kust pöörab mere poole, on endale maja ehitanud tehase direktori asetäitja. Tal on seal isegi kaks kaminat, et külalisi vastu võtta, ning autosidki on kaks – endale ja naisele, muidu poleks tollel millegagi juuksuris käia. Nende maja on suursugust värvi. Platinakarva. Kui see polnud veel vooderdatud, ennustasid alevs kõik, aga töölised vedasid isegi pudeli peale kihla, mis värvi direktori asetäitja ja tema abikaasa valivad. Kui nähti, oldi algul väga üllatunud. Kes siis oma maja tumehalliks võõpab? Aga pärast seletati neile, et niisugune on platinatoon ja seepärast kõige suursugusem värv. Direktori asetäitja on pärit Leningradist ja ta nimi on kas Golitsón või Miloslavski, aga tema naine on Tallinnast. Nad õppisid koos Leningradi laevaehitusinsti-tuudis ning nüüd sõidab naine juuksurisse helesinise Moskvitšiga.

Aga seda kõike ei räägi mulle ema, tema on uhke ega tunnista külaeitede jutte. Ka emal on pikk kael nagu Ameerika blondiinidest nukkudel, aga ta juuksed on mustad ja lühikesed. Ning ema pole kellegi moodi ja keegi pole ka tema moodi, isegi mitte mina. Sellepä-rast Kuljusele vist meeldibki nii väga emaga juttu ajada. Kui Kuljus

ema vaatab, unustab ta ilmselt kõik: oma valge Žiguli, mida ta igal pühapäeval peseb, oma higiseks tõmbunud kasvuhooone kurkide ja tomatitega ning maja, mille esimese korruse ta on jõudnud juba ära soojustada, ning apelsinikarva juustega abikaasa Valve, kes töötab kaubamajas, ning oma lapsed sinistes Soome dressides, millel on kaks valget triipu käistel ja pükstel, ning kogu oma direktori tööelu pioneerikoonduste, parteikoosolekute, istumajäänute ja kahemees- tega, keda ta väsimatult väarikateks ühiskonnaliikmeteks muudab, ning valge särgiku ja oma dressipüksid, mille põlved lotendavad nagu venelastel Nõukogude tänava taga. Naine vist ei luba mehel Soome dressi selga panna, kui too autoga jändab.

Kuljus küsib emalt kogu aeg ühte ja sama. Millal te saabusite ja kui kauaks, oleks pidanud kauemaks tulema, sellel aastal lubatakse kuuma augustit, ning kui sageli meil voodipesu vahetatakse, peaks vahetama vähemalt kord kümne päeva tagant, muidu kannavad lapsed liiva linade vahele, ning millised järjekorrad on praegu tööl- lissööklas, sinna on parem minna täpselt kella üheks, ja restoran on tavalistele õpetajatele liiga kallis, ning räägib ema tööst ja minust. Tõsi, mulle ei heida ta kunagi pilkugi – vist selleks, et mitte aega raisata. Kuigi ei, ükskord vaatas vilksti, ajas kulmu kipra ja ütles, et ma polevat üldse ema moodi. Mina ütlesin, et ilma prillideta olen küll, mul on ema näokuju.

Aga tema ei hakanud kuulamagi, kiirustas silmitsema ema, nagu tahtnuks ta kinni püüda, nagu olnuks ema haruldane liblikas, kes on juhuslikult jõukale tänavale lennanud ja tõuseb kohe-kohe lendu ning Kuljus jääb jälle üksi oma maja, naise ja autoga. Seepä- rast on Kuljusel hüvasti jättes selline nägu, nagu olnuks tal endast kahju ja millegi pärast häbi, ma ju näen, kuigi ta nägu on suurte prillide taga.

Varem lõppeski jõukas tänav plaatinamajaga, see tähendab, sai otsa nurgal, kust algab Mere tänav, mis viib mere äärde nagu kõik Ruha tänavad. Üldiselt on jõukas tänav tegelikult Metsa tänav, see viib metsa. Aga nii ei nimeta seda keegi enam ammu, kuigi

rikkad elavad ainult välismaal, meil on kõik võrdsed. Ühesõnaga, direktori asetäitja maja vastas on alati olnud mets ja on praegugi. Aga teisel pool pikendatakse jõukat tänavat, ehitatakse juurde uusi maju. Meie keerame tavaliselt kohe Mere tänavale, mereäärsesse metsa. Kui minna otse piki uut jõukat tänavat ja mööduda uutest hoonetest, sealt, kus on paremal rändrahnud, mille taga kasvab metsistunud vaarikas, jõuad täpselt musta kapteni majani. Vahel lähemegi nii, kui põikame algul läbi Rahu tänava tuttavate poolt, et koos mustikale minna. Tee peal jooksevad mu õde ja tädipoeg kohe rändrahnude taha vaarikaid korjama ning mina torman neile järele, aga ainult musta kapteni majani.

Seal pole mul enam mingeid vaarikaid vaja, ma tahan näha musta kaptenit. Mina tean seda täpselt: ta on kusagil siin oma majas, kus veranda pole klaasitud nagu kõigil, vaid pime, telliskividest ja illuminaatoritega. Neli illuminaatorit igas küljes, kokku kaksteist. Paks Erika peidab musta kaptenit, ent öösiti sunnib teda ehitama. Ma kuulsin ükskord kaubamajas, kuidas Valve Kuljus ütles, et Erika juurest kostab öösel tööriistade kopsimist ja sae kiunumist. Aga naabrid? No mis naabrid! Nood on rikkad linnainimesed, nende kodu ehitavad päeval ehitajad, öösel pole seal kedagi. Nad ei ela veel seal ning ka need, kes elavad ülejäärgmises majas, soojustavad kah alles seinu, neil ööbib seal üks kurt vanamees, valvab ehitist. Koeri pole nad samuti veel võtnud. Ja nood, kes elavad veel edasi Soome kombel põletatud laudadest hoones, käisid ükskord öösel vaatamas, aga ei näinud midagi. Niipea kui nad võtsid suuna kapteni maja poole, jäi kohe kõik vakka.

Ma küsisin emalt, aga tema ütleb: lora ja eitede jutud. Sel Valvel pole muud midagi teha, kui keelt peksta ja leti alt importhilpe müüa. Kui uurisin, miks siis Erika kedagi majja ja aeda ei lase, me räägime temaga alati jalgvärava ees, ütles ema, et Erika ei usalda, kardab, et me lõhume või määrime midagi ära, aias aga astume kuhugi valesse kohta ja tallame miskit maha, ning et mõne jaoks on maja tähtsam kui hing, kellelegi ei meeldi ju, kui poetakse hinge,

ja üldse, kõik ei ela nagu meie – mitte ainult leivast. Võib-olla ei kutsu ka sellepärast, et mitte kostitada – lahustuv kohv on defitsiit ja kallis, aga teed eestlased ei joo. See, et Erika poisid kellegagi ei sõbrusta, tuleneb kasvatuses – et nad oma sõpru majja ei veaks.

Aga mina arvan ikkagi, et Erika peidab kaptenit. Äkki paneb mees plehku ja maja jääb lõpuni ehitamata. Ruhas on ju palju ilusaid suvitajaid, aga Erikal on paksud käed-jalad ja vidukil silmad ning ta käib alati ühes ja samas bordookarva krimpleenkleidis, mille kaenlaalused on märjad. Must kapten on ilus, ma tean seda täpselt, mis siis, et keegi pole teda näinud. Tal on ronkmustad juuksed, nagu räägivad moskvalased, nägu on pronksjas ja soolastest tuultest tahutud, aga silmad on taevasinised nagu Hispaania meri.

Nii et kui me kapteni maja taga mööda jalgrada Rahu tänavale keerame ja õuel kedagi pole, kõnnin ma hästi-hästi aia lähedal ja aeglaselt, peaaegu tarale naaldudes. Emale ei meeldi, et ma tara nühin, kuid ta unustab mu jutuhoos. Aga mina vaatan kordamööda igasse illuminaatorisse, kuni me aiast möödume. Ja aina ootan, kas seal vilksatab miski. Kuid illuminaatorid on pimedad ja vaikivad nagu kala silmad.

Erikaga saime tuttavaks, kui elasime veel koolimajas. Aga mitte enam roosa maja suures klassis, kus meid puhkas viisteist inimest. Just sellel suvel oli Kuljus eraldanud meile väikese klassi kahe pere jaoks, kokku kuuele inimesele. Meile kolmele ja kahe lapsega õpetajale Tartust. Selles pisikeses ruumis polnud koolitahvli, olid ainult välivoodid ja nurgas koolipink uue elektripliidiga. Ema rõõmustas, aga minul oli kahju. Suures klassis olime alati teiste lastega võidu jooksnud, kui vihma sadas. Välivoodid olid seal paigutatud seinte äärde ja koolipingid tõstetud nurgas üksteise otsa, nii et keskel oli palju ruumi nagu spordiväljakul. Meie peale karjuti, et me lõhume kõik ära, aga me jooksimisega ikkagi ja mängisime isegi kulli, kartmata, et pannakse nurka. Kõik nurgad olid ju hõivatud, nii et meid polnudki kuhugi panna.